

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

dla budynku kościoła filialnego pw. Wniebowzięcia NMP znajdującego się w Jankowicach Wielkich (powiat brzeski, gmina Olszanka), należącego do Parafii Rzymsko – katolickiej św. Michała Archaniola w Wierzbniku

Obiekt wpisany jest do rejestru zabytków województwa opolskiego pod nr 989/65 (4 maja 1965 r.).

Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków
opiniuje/uzgadnia*...*porozumienie*
jako załącznik do planu/projektu/zwolenia/pozwolenia*
projekt budowlany/program konserwatorski/plan remontacyjny*
znak sprawy: *23 LIP 2024*
Opole, dnia *23 LIP 2024*
* niepotrzebne skreślić

OPOLSKI WOJEWÓDZKI

KONSERWATOR ZABYTKÓW

Zbigniew Bomersbach

Opracował:

lipiec 2024 r.

dr hab. inż. Dariusz Bajno
profesor PWR

Rzecznik budowlany CRR Nr 115/98/R,
uprawniony do proj. i kierow. robotami budowl. w specj. konstr.
budowlanej bez ograniczeń nr upr. 103/90/Op/ i 118/87/Op
upr. w zakresie konstrukcji obiektów zabytkowych nr 20/97

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

dla fragmentu (kruchty) budynku kościoła filialnego pw. Wniebowzięcia NMP w Jankowicach Wielkich, wpisanego w dniu 4 maja 1965 r. do rejestru zabytków województwa opolskiego pod nr 989/65 (uzupełnienie do programu prac budowlanych).

Fot.P1 Widok elewacji północnej budynku kościoła oraz elewacja wschodnia z zabytkowymi drzwiami

Opis budynku i stan zachowania zabytku

Kościół filialny w Jankowicach Wielkich wybudowano prawdopodobnie w 1483 roku, wieża została wykonana w 1843 r., po stronie zachodniej. Budynek ten należał w latach 1535 do 1945 do kościoła ewangelickiego. Jest to obiekt wybudowany w stylu gotyckim. Wykonano go z cegły ceramicznej pełnej. Budynek kościoła posiada prezbiterium na rzucie kwadratu, z zakrystią po stronie północnej oraz szerszą i wyższą dwuprzęsłową nawą, z nową kruchtą od trony południowej (rzut budynku pokazano na **Rys.1** załączonym na końcu programu). Prezbiterium zwieńczone jest sklepieniem krzyżowym żebrowym ze zwornikiem w kształcie rozety i żebrami spływającymi na słupki o rzeźbionych kamiennych kapitelach, z których trzy posiadają dekorację roślinną, natomiast jeden maskę. Nad zakrystią występuje sklepienie kolebkowe o łuku zaostrowym, natomiast pod wieżą kolebkowe. Sufit nawy zawiera dwa wzdłużne podciągi.

Na wschodniej ścianie prezbiterium występują pierwotne, wąskie, ostrołukowe i obustronnie rozglifione okna. Pozostałe natomiast zostały powiększone i zamknięte półkoliście lub odcinkowo. Wejście do kruchty południowej jest półkoliście zamknięte. W wejściu pod wieżą występuje kamienny ostrołukowy portal gotycki, profilowany dwoma wałkami. Budynek kościoła przykryto dachami siodłowymi, krytymi dachówką.

Wieża w dolnej kondygnacji wykonana w stylu gotyckim. Jest wykonana z kamienia i oblicowana cegłą (rok budowy 1843). Dwie górne kondygnacje zostały nadbudowane w 1943 r. i wydzielone gzymsami i odsadzkami o podziałach ramowych, z półkoliście zamkniętymi oknami i neoromańskim fryzem w zwieńczeniu. Dach wieży wykonano jako ośmioboczny, namiotowy, o spłaszczonych połaciach u dołu, kryty łupkiem. Wokół kościoła występuje jeszcze częściowo zachowany stary mur z kamienia polnego, oszkarpowany.

Budynek kościoła posadowiony jest prawdopodobnie na kamiennych fundamentach pasmowych.

Obiekt ten nadal pełni przeznaczoną mu pierwotnie funkcję.

Będąc przedmiotem opracowania pomieszczenie (transept) od wielu lat nie było konserwowane ani też naprawiane. Obecnie posiada ono jeszcze niewielkie uszkodzenia, możliwe do naprawy w ramach doraźnych prac naprawczych. W ramach tych prac proponuje się przywrócenie pierwotnego wyglądu tej części obiektu a także nieingerujące w substancję zabytkową ułożenie dodatkowego stropu z warstwą ocieplenia, zapobiegającą głównie przegrzewaniu się tego pomieszczenia w okresie letnim. Konstrukcja ww. stropu umożliwi jego demontaż w każdym momencie bez naruszania istniejącej struktury zabytkowej zadaszenia oraz ścian.

Aktualny stan techniczny transeptu budynku kościoła pokazano na załączonych fotografiach Fot. 1÷ 8.

Zakres planowanych robót budowlanych i prac konserwatorskich:

- 1. Uzupełnienie ewentualnych ubytków w strukturze muru ceglanego ścian nawy bocznej (kruchty), które w całości będzie można zinwentaryzować dopiero po usunięciu wtórnych wypraw cementowych – dotyczy cegieł oraz spoin (Fot.4,5) – zasadę opisano w p.4 (Tynk podkładowy 1 warstwa),**
- 2. Remont i wzmocnienie strukturalne posadzki ceglanej – oczyszczenie, uzupełnienie spoin, impregnacja środkami wzmacniającymi wgłębnie czerep ceglany, dedykowanymi historycznym murom (Fot.7,8).**

W tym celu należy oczyścić i zmyć ceglaną posadzkę, usunąć luźne spoiny i uzupełnić je zaprawą wapienną o następującej proporcji składników - wapno : piasek (1 : 1,5). Ponadto należy zapewnić scalenie struktury cegieł posadzkowych w jej zewnętrznych warstwach poprzez zastosowanie środka Remmers KSE 300, który jest bezrozpuszczalnikowym preparatem o barwie przezroczystej do lekko mętnej na bazie estrów kwasu krzemowego, przeznaczonym do wzmacniania kamienia oraz ceramiki budowlanej. Nie zawiera on rozpuszczalników i nie hydrofobizuje podłoża. Posiada zdolność głębokiej penetracji struktury materiału (wgłębne wnikiwanie) o stopniu wytrącania żelu ok. 30 %. Przed aplikacją ww. środka podłoże powinno zostać odpowiednio przygotowane wg opisu instrukcji producenta oraz zamieszczonej poniżej.

WSTĘPNE PRACE PRZYGOTOWAWCZE – przygotowanie podłoża

- Podłoże powinno być czyste, wolne od pyłu i jednocześnie suche. Wady budowlane, takie jak rysy i spękania, uszkodzone spoiny, niewłaściwie wykonane połączenia – wiązania wtórne powinny zostać usunięte. Powierzchnia posadzki powinna być oczyszczona poprzez zmycie zimną (ciepłą) wodą lub gorącą parą wodną, natomiast intensywne zabrudzenia usunąć przy użyciu środka czyszczącego Remmers np. Schmutzlöser (0671), Fassadenreiniger-Paste (0666), Klinkerreiniger AC (0672), Combi WR (0675).
- Dla uniknięcia nadmiernych strat w strukturze cegieł, jeszcze przed rozpoczęciem czyszczenia zaleca się wstępne wzmocnienie podłoża z użyciem KSE 100.

Ogłędziny przeprowadzone czerwcu 2024 r. nie wykazały większych ubytków w ceglach (w tym odprysków) jedynie naturalne jej powierzchniowe starcie (Fot.8) stąd nie przewiduje się uzupełniania ubytków w ich strukturze.

WARUNKI STOSOWANIA SCALAJĄCEGO STRUKTURALNIE CERAMIKĘ PREPARATU KSE 300

- Temperatura aplikowanego materiału, temperatura otoczenia i podłoża nie powinny przekraczać granic przedziału +8°C do +25 °C. Impregnat jest zazwyczaj наносzony metodą **polewania bezciśnieniowego** aż do momentu pełnego nasycenia podłoża (należy unikać tworzenia mgły).
- **Polewanie bezciśnieniowe** należy wykonywać odcinkami, nadmiar powierzchniowy środka należy rozprowadzić pędzlem „ławkowcem”.
- Proces ten należy trzykrotnie powtórzyć, aplikując „mokre na wilgotne”, aż do nasycenia podłoża. Powierzchnie należy pokrywać za pomocą natrysku lub malować, używając w tym celu dobrze nasączonego pędzla lub wałka.
- Sąsiadujące elementy i materiały, które nie powinny wchodzić w kontakt z ww. produktami należy zabezpieczyć poprzez zastosowanie odpowiednich środków lub też poprzez ich zasłonięcie.
- Nadmiar impregnatu należy zmyć w ciągu 1 godziny za pomocą rozcieńczalnika Verdünnung V 101. Powierzchnie „świeżo” zaimpregnowane należy chronić przed nadmiernym zawilgoceniem, wiatrem (przeciągami), bezpośrednim nasłonecznieniem oraz powstawaniem kondensatu.
- Warunkiem skuteczności impregnacji jest wchłonięcie impregnatu, które zależy od objętości porów i zawartości wilgoci w danym materiale budowlanym.
- Pozostałości (np. związków powierzchniowo czynnych, wosków) po wykonanym uprzednio czyszczeniu mogą obniżać skuteczność działania produktu, dlatego należy je całkowicie usunąć.

3. Uzupełnienie tynków wewnętrznych i malowanie ścian kruchty farbami przepuszczalnymi dla pary wodnej, dedykowanymi do murów i tynków historycznych, wykonanymi na bazie wapna (wg technologii REMMERS) po usunięciu luźnych tynków i nawarstwień (Fot.3÷5):

Tynk podkładowy – 1 warstwa

po oczyszczeniu ścian, na ich nierównych powierzchniach do przygotowywania i wyrównywania podłoży należy zastosować spodni tynk podkładowy **Remmers NHL**

Levell Historic, art. 0491, produkowany na bazie naturalnego wapna hydraulicznego NHL 5, który jest dedykowany do napraw, renowacji i rekonstrukcji starych elewacji budynków, w tym obiektów zabytkowych. Materiał ten nie zawiera cementu. Proces twardnienia przebiega przy niskich naprężeniach. Niski moduł Younga. Reguluje wilgotność i klimat wewnątrz. Wytrzymałość na ściskanie po 28 dobach około $5,0 \text{ N/mm}^2$. Wytrzymałość na zginanie (po 28 dniach) $1,5 \text{ N/mm}^2$. Największe ziarno około $3,15 \text{ mm}$.

Przygotowanie podłoża: po usunięciu starych tynków podłoże należy oczyścić z luźnych elementów odpylić i nawilżyć wodą. Na mury chłonne i o niskiej wytrzymałości nanieść warstwę szczepną, pokrywając min. 50 % powierzchni. Na mury/podłoża mało nasiąkliwe produkt nanieść jako szpachlówkę drapaną (warstwę kontaktową). W rozpatrywanym przypadku mamy do czynienia zarówno z podłożem mało i wysoce chłonnym. Cegła nie jest tu jednorodna. Zaprawę należy nakładać wyłącznie za pomocą narzędzi tynkarskich. Grubość pojedynczej warstwy $10 \div 20 \text{ mm}$. Przed nałożeniem kolejnej warstwy tynku po związaniu poprzedniej ponownie nadać jej chropowatość poprzez uszorstnienie grzebieniem tynkarskim w kierunku poziomym. Powierzchnie pokryte świeżą zaprawą należy przez co najmniej 4 dni chronić przed zbyt szybkim wyschnięciem. Sezonować mgłą wodną (zużycie około $1,9 \text{ kg/m}^2/\text{mm}$)

Tynk wierzchni

Na drugą warstwę wykończenia ścian proponuje się zastosowanie tynku wierzchniego **Remmers NHL Top Historic**, art. 0490, wyprodukowanego na bazie naturalnego wapna hydraulicznego NHL 3,5, wykorzystywanego przy naprawach, renowacjach i remontach starych elewacji, historycznych budowli i zabytków. Materiał nie zawiera cementu. Proces twardnienia przebiega przy niskich naprężeniach. Tynk charakteryzuje się niskim modułem Younga. Reguluje wilgotność i klimat pomieszczeń. Tynk po 28 dobach osiąga wytrzymałość na ściskanie $\sim 3,5 \text{ N/mm}^2$, natomiast wytrzymałość na zginanie $\sim 0,9 \text{ N/mm}^2$. Największe ziarno około $1,2 \text{ mm}$. Podłoże powinno być nośne, czyste i wolne od pyłu. Należy go zwilżyć do stanu matowo wilgotnego. W przypadku podłoży chłonnych a z takim mamy tu w większości do czynienia należy wykonać warstwę szczepną z ww. materiału pokrywając nią ponad 50 % powierzchni. W przypadku lokalnego występowania podłoży mało nasiąkliwych ww. zaprawę należy nanieść jako szpachlówkę drapaną (warstwę kontaktową) i pozwolić, aby materiał lekko „związał” a następnie uzupełnić do wymaganej grubości tynku. Maksymalna grubość warstwy około 20 mm (zależna jest od receptury). Nadmiar zaprawy należy ściągnąć na gładko za pomocą odpowiedniego narzędzia a jej powierzchnię sezonować mgłą wodną. Tynk należy wygładzać pacą drewnianą lub z tworzywa sztucznego na płasko. Materiał pozwala uzyskać lekko szorstkie podłoże. W celu uzyskania gładzych powierzchni tynków typu intonaco należy nałożyć warstwę **Remmers CL Fill Q3 Historic** art. 6562, wysokiej jakości, gotowej do użycia szpachlówki na bazie wapna dyspergowanego.

Malowanie tynków wapiennych

Do malowania tynków wewnętrznych należy użyć farby Remmers Color CL Historic art. biały 6569 (w kolorze biały-mat). Jest to farba wapienna nie zawierająca dodatków organicznych, dedykowana do wykańczania porowatych, mineralnych tynków i innych materiałów budowlanych stosowanych we wnętrzach. Sprawdzona w konserwacjach wielu zabytków i jest zgodna z zaleceniami Karty Weneckiej. Materiał ten jest aktywny kapilarnie o wysokiej przepuszczalności pary wodnej i zadowalającej sile krycia. Nie zawiera organicznych dodatków do spoiw ani rozpuszczalników, plastifikatorów, charakteryzuje się wysoką przyczepnością do materiałów mineralnych. Przepuszczalność pary wodnej (DIN 52615) $s < 0,01$ m. Farbę należy nakładać co najmniej w dwóch warstwach za pomocą pędzli lub wałków typu „jagnięca skórka”. Każdą z warstw (min. dwie) należy sezonować mgłą wodną w celu zwiększenia ich wytrzymałości i zmniejszenia tzw. efektu „kredowania powłoki” (zużycie około 0,2 - 0,25 kg/m² na jedną warstwę).

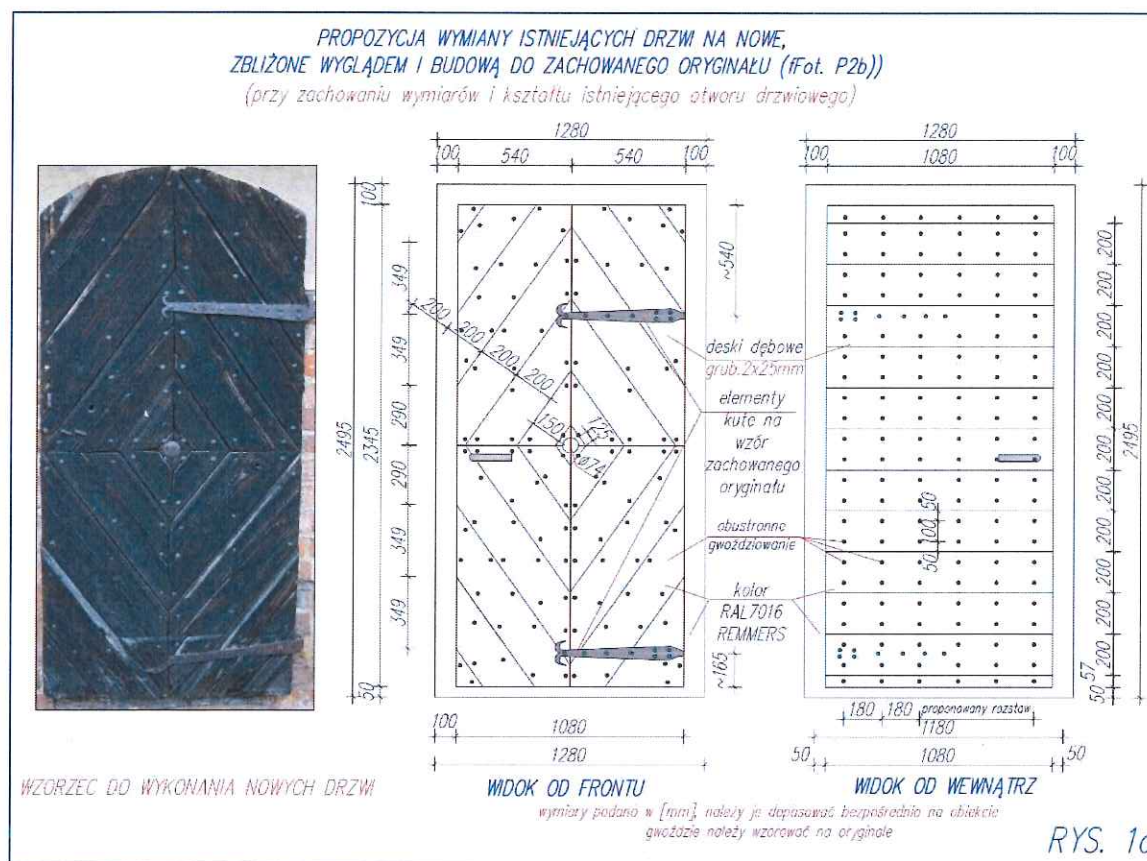
4. Konserwacja wewnętrznych drzwi pomiędzy kruchtą a nawą główną budynku kościoła (jedynie od strony kruszoty Fot.5,7), usunięcie ich wtórnej zabudowy z płyt drewnopochodnych zamontowanych w drugiej połowie XX w. (Fot.5, 6 i 7 – załącznik fotograficzny), polegająca na:

- demontażu skrzydła i zabezpieczenie otworów odsłoniętych otworów na czas wykonywania prac,
- usunięciu wcześniejszych elementów „naprawczych”, starej farby oraz kitów na zabytkowym skrzydle drzwiowym,
- naprawie skrzydła drzwiowego (szczegółowy zakres będzie możliwy do ustalenia dopiero po ich odsłonięciu):
 - flekowanie
 - kitowanie
 - ręczne cyklinowanie i szlifowanie drewna
 - impregnacja preparatem biobójczym
- renowacja metalowych okuć i klamek - zabezpieczenie antykorozyjne drobnych elementów (odbojnice, zawiasy, narożniki, haki wiatrowe)
- rekonstrukcja brakujących oryginalnych okuć i klamek oraz zawiasów rzemieślniczych na wzór oryginalnych zawiasów z okien w elewacji frontowej
- zakuwanie okuć po renowacji
- zabezpieczenie od strony kruszoty farbą w kolorze RAL 1012, jest to kolor najbardziej zbliżony do koloru istniejących drzwi historycznych (wg opisu do p-ktu 5 – poniżej).

5. Wymiana drzwi zewnętrznych kruszoty (Fot.1,2 i Fot. P2 b) na dębowe wykonane na wzór oryginału, jaki zachował się w przedmiotowym obiekcie na elewacji wschodniej (Fot. P2a poniżej), na zasadach opisanych w p-kcie 4 i na Fot. P2.1. Drzwi należy wykonać z impregnowanego ciśnieniowo drewna dębowego i wyposażyć w kute zawiasy – co przywróci tej części obiektu bliższy oryginałowi zewnętrzny wygląd bez wykonywania naświetla jak to ma miejsce obecnie.

Fot. P2: Propozycja wymiany istniejących drzwi wtórnych na nowe, wzorowane na istniejących (zabytkowych – Fot.P2.1 (Rys.1a)): a) istniejące, zabytkowe drzwi na elewacji wschodniej, b) drzwi kruchty przewidziane do wymiany, c) proponowane rozwiązanie wzorowane na drzwiach elewacji wschodniej, z naświetlem

Fot. P2.1 Uzupełnienie do Fot.P2 (Rys.1a) o szczegół drzwi (elementy stalowe powinny być oksydowane)

ZABEZPIECZENIE DREWNA

Gruntowanie farbą podkładową

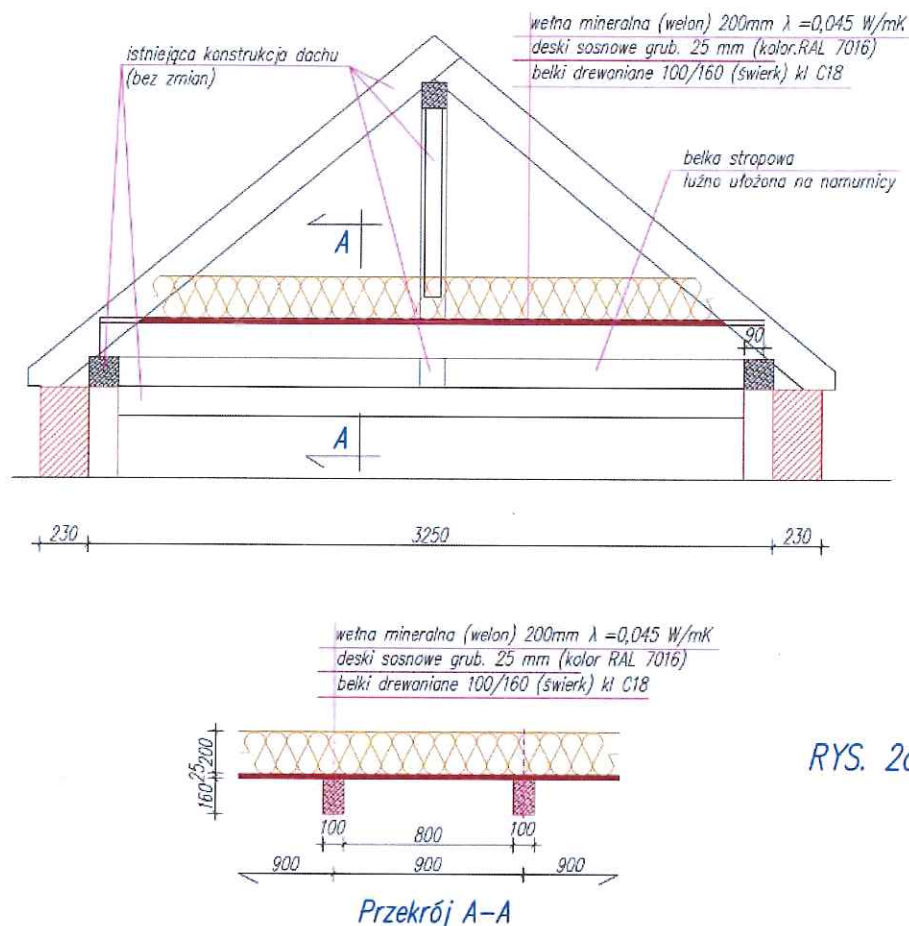
Drewno drzwi wymaga wstępnego przygotowania podłoża poprzez zagruntowanie. Do tego celu należy wykorzystać uniwersalny grunt do drewna Remmers– Allgrund, art. 5421 (w kolorze szarym). Jest to powłoka wodna o właściwościach antykorozyjnych, przeciwdziałająca przebijaniu garbników drewna i jednocześnie gruntująca oraz międzywarstwa na drewnie stosowanym w pomieszczeniach i na otwartej przestrzeni o wysokiej przyczepności do podłoża. Ograniczy ona zażółcenie drewna powodowane przez rozpuszczalne w wodzie garbniki na jasnych powłokach nawierzchniowych. Gęstość (20 °C) ok. 1,20 g/cm³. Stopień połysku mat jedwabisty. Materiał ten należy starannie rozmieszać. Nakładać pędzlem, wałkiem lub natryskowo. Schnięcie ok. 12 godzin w temp. 20°C i przy wilgotności względnej powietrza (wwp) = 65 %. Temperatury materiału, otoczenia i podłoża powinny się mieścić w przedziale od min. +5 °C do maks. +25 °C. Przed nałożeniem farby należy dobrze wymieszać i nakładać sprawnymi ruchami pędzlem lub wałkiem. Przestrzegać czasów schnięcia pomiędzy poszczególnymi etapami robót. Aplikacja pędzlem lub wałkiem.

Malowanie farbą kryjącą

Ostateczną barwę drewna można uzyskać poprzez nałożenie farby kryjącej Remmers Deckfarbe art. 3600, ciemno antracytowy (RAL 7016) art. 3624 (bliski oryginałowi). Ostatecznie kolor zostanie dobrany w czasie wykonywania drzwi przy pomocy wzorników Remmers. Jest to wodna, silnie kryjąca farba do ochrony przed wpływem czynników atmosferycznych. Do malowania drewna stosowanego w pomieszczeniach i na otwartej przestrzeni. Materiał silnie kryjący dający elastyczną powłokę. Nie łuszczy się. Gęstość (przy 20 °C) ok. 1,2 g/cm³. Lepkość (w temp. 20 °C) ok. 2.000 MPa. Maksymalna dopuszczalna wilgotność drewna nie może przekroczyć 18%. Przed nałożeniem farby należy dokładnie wymieszać i nakładać sprawnymi ruchami pędzlem lub wałkiem, przestrzegając wymaganych technologią czasów schnięcia pomiędzy poszczególnymi etapami robót. Po wyschnięciu i przeszlifowaniu drobnym papierem ściernym należy nałożyć drugą warstwę. Poprzez wykonanie powierzchni próbnych należy sprawdzić kompatybilność, przyczepność do podłoża i kolor.

6. **ułożenie nad pomieszczeniem kruchty luźno osadzonych belek stropowych** (bez ich mocowania do namurnic), wykonanie deskowania ułożonego na ww. belkach i luźne ułożenie na ww. deskach wełny mineralnej, o grubości 20 cm (Rysunki 2 i 3 zostały już załączone do programu prac budowlanych) – kolorystykę i zabezpieczenie nowych elementów drewnianych należy przyjąć jak dla zabezpieczeń przewidzianych dla nowych drzwi zewnętrznych (opinia powyżej). Dodatkowo załączono Rys. 2a pokazujący układ nie połączonych trwale z kruchą stropu. Będzie to wyłącznie luźne ułożenie drewnianych belek na namurnicach bez wykonywania połączeń mechanicznych.

DODATKOWY STROP KRUCHTY NIE POWIĄZANY TRWALE Z JEJ ISTNIEJĄCĄ KONSTRUKCJĄ

RYS. 2a

Opracował:

lipiec 2024 r.

dr hab. inż. Dariusz Bajno
profesor PWR

Rzeczoznawca budowlany CRR Nr115/98/R,
uprawniony do proj. i kierbw. robotami budowl. w specj. konstr.
budowlanej bez ograniczeń nr upr. 103/90/Op/ i 118/87/Op
upr. w zakresie konstrukcji obiektów zabytkowych nr 20/97

W załączeniu:

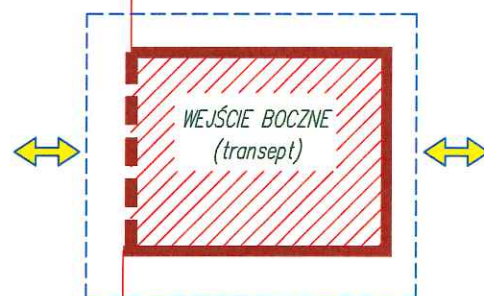
- Rys. 1 Plan sytuacyjny – lokalizacja budynku kościoła
- Dokumentacja fotograficzna
- Rys.1a - Propozycja wymiany istniejących drzwi na nowe, zbliżone wyglądem i budową do zachowanego oryginału
- Rys. 2a Dodatkowy strop kruchty nie powiązany trwale z istniejącą konstrukcją

droga
Wierzbnik – Lewin Brzeski

ELEWACJA FRONTOWA

RZUT BUDYNKU KOŚCIOŁA

Rys. 1

dr hab. inż. Dariusz Bajno
profesor PWR

Rzeczoznawca budowlany CRR Nr115/98/R,
uprawniony do proj. i kierow. robotami budowl. w spec. konstr.
budowlanej bez ograniczeń nr upr. 103/90/Op/ i 118/87/Op
upr. w zakresie konstrukcji obiektów zabytkowych nr 20/97

Fot.1

Fot.2

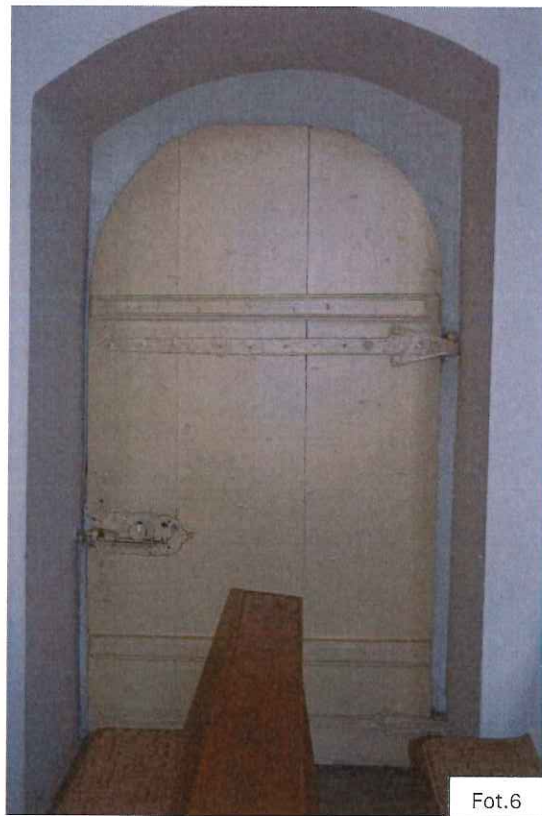
Fot.3

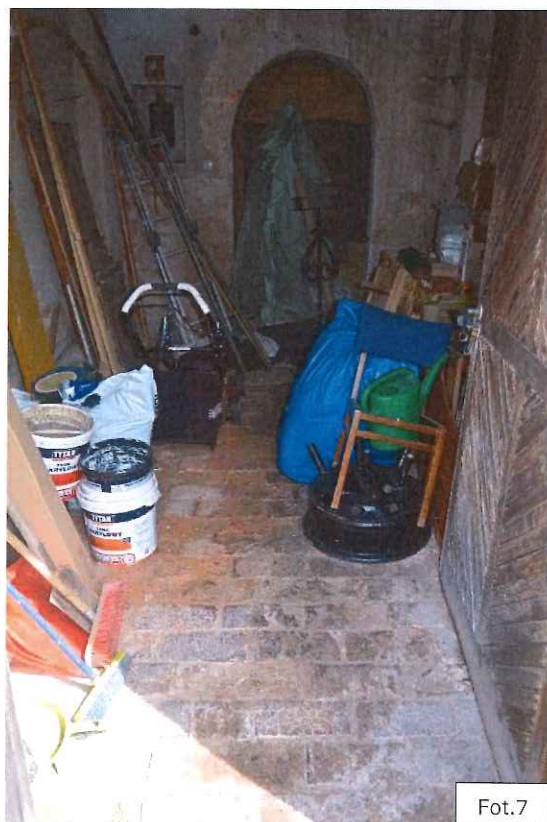
Fot.4

Fot.5

Fot.6

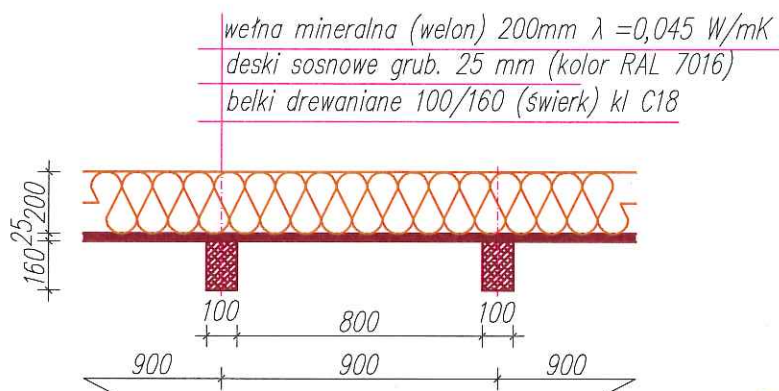
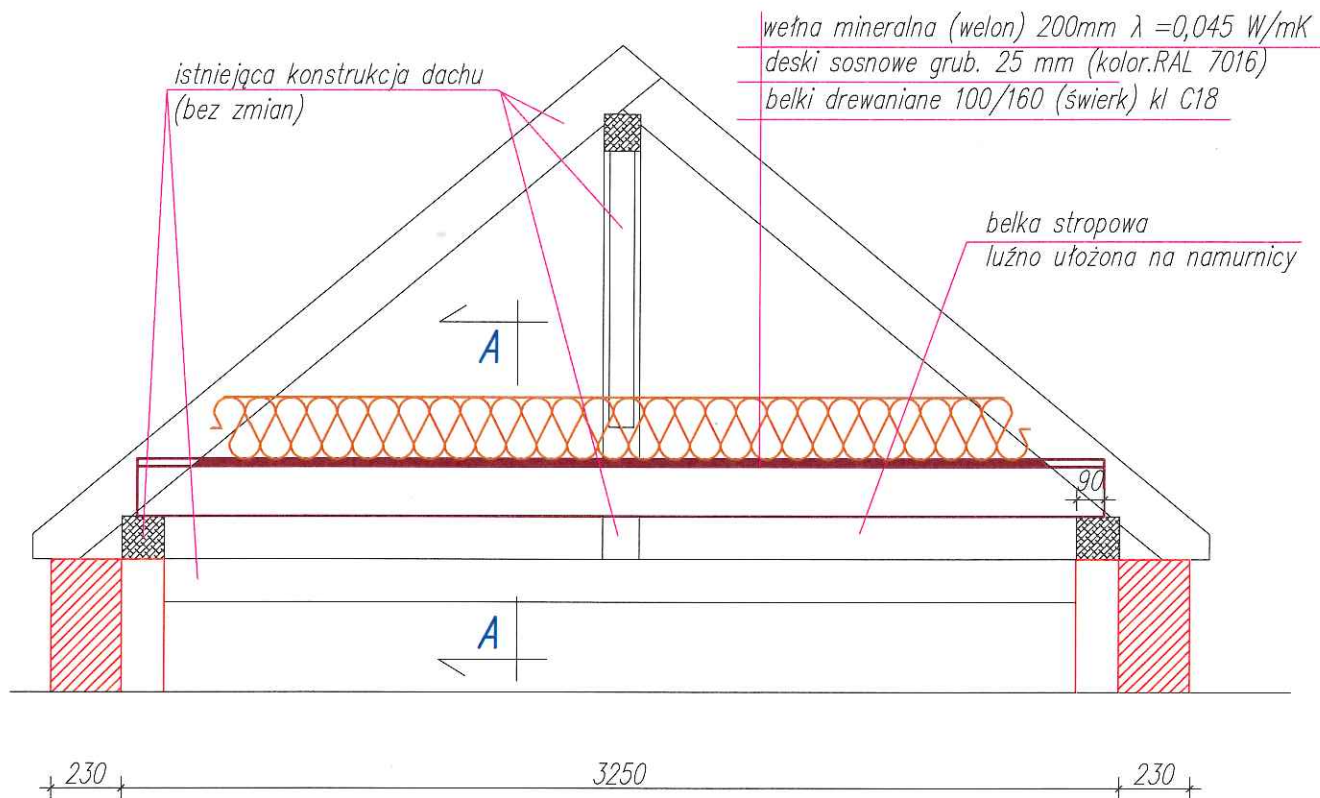

Fot.7

Fot.8

DODATKOWY STROP KRUCHY NIE POWIĄZANY TRWALE Z JEJ ISTNIEJĄCĄ KONSTRUKCJĄ

Przekrój A-A

RYS. 2a

dr hab./inż. Dariusz Bajno
profesor PWR

Rzeczoznawca budowlany CRR Nr115/98/R,
uprawniony do proj. i kier. robót budowl. w spec. konstr.
budowlanej bez ograniczeń nr upr. 103/90/Op/ i 118/87/Cjp
upr. w zakresie konstrukcji obiektów zabytkowych nr 20/97